

Wpływ zaburzeń artykulacji na umiejętność czytania i pisania

Umiejętność czytania i pisania bezpośrednio wiąże się z umiejętnością różnicowania dźwięków mowy. Dzieci uczą się przeprowadzać syntezę i analizę dźwiękowych form wyrazów. Dla dziecka z wadą wymowy prawidłowa analiza i synteza wyrazowa jest w znacznym stopniu utrudniona. Nie potrafi ono wypowiedzieć prawidłowo określonego dźwięku, często zastępuje je innym, niewłaściwym. Poprawność czytania i pisania w dużej mierze zależy od opanowania prawidłowej artykulacji. Dzieci przejawiające zaburzenia artykulacji często źle piszą i nieprawidłowo czytają.

Nie wszystkie wady wymowy mają jednak wpływ na naukę. Nieprawidłowa artykulacja polegająca na deformowaniu dźwięku nie jest przyczyną złego zapisu danej głoski. Dziecko inaczej realizuje głoskę w wymowie, ale zapisuje ją poprawnie tzn. głoska s wymawiana międzyzębowo lub bocznie jest zapisywana tak samo, poprzez literę -s, gdyż nie ma w naszym języku różnych możliwości zapisu danej głoski. Zatem nie wszystkie wady artykulacyjne mają odbicie w piśmie. Dziecko, które zamiast r przedniojęzykowego wymawia r języczkowe nie zapisze tej głoski inaczej, tylko w postaci litery r. Wiele form deformacji głosek (nie zamiany głosek) nie znajduje i nie może znaleźć odpowiednika w piśmie.

Błędy w pisowni spowodowane wadliwą artykulacją ujawniają się przede wszystkim wtedy jeśli dwu głoskom w wypowiedzi otoczenia odpowiada jedna głoska w wymowie danej osoby. Są to wszelkie paralalie. Jest to rodzaj dyslalii polegający na substytucji (zastępowaniu) jednej głoski przez drugą. W przypadku substytucji dwa fonemy systemu językowego mają w wymowie dziecka tę samą realizację. Na przykład zamiast sz i s dziecko wymawia tylko s. Najczęściej substytucji ulegają takie fonemy jak: r, sz, ż, cz, dż. Najwięcej problemów mają uczniowie z parasygmatyzmem, oraz mową bezdźwięczną. Największą trudnością jest to, że te dzieci zazwyczaj piszą tak jak mówią, czyli zastępują pewne głoski innymi. Do tej grupy należą także dzieci z paratocyzmem, gdzie pojawia się ten sam problem. U dzieci tych, wada wymowy dotyczy zamiany jednej głoski na inną. Paratocyzm znacznie utrudnia porozumiewanie się, gdyż powoduje powstawanie wielu homonimów np.: jak, lak zamiast rak lub bój, ból zamiast bór. Trudności w kontaktach odczuwane są zazwyczaj przy pierwszym zetknięciu z osobą z paratocyzmem, choć kontekst i sytuacja ułatwiają odbiorcy rozumienie, o który wyraz chodzi. Także kappacyzm i gammacyzm ma wyraźne odzwierciedlenie w pisowni uczniów. Zamieniają oni głoski k, g na t, d. Zastąpienie dźwięku przez inny dźwięk czyli substytucja, powoduje, że kot brzmi tot, głowa - dłowa.

Zatem trudności jakie pojawiają się w pisowni dzieci mówiących wadliwie są zazwyczaj te same co ich wady wymowy. Często u tych dzieci występują zaburzenia słuchu fonematycznego, tzn. zdolności rozróżniania dźwięków mowy. Objawy tych zaburzeń polegają na zaburzeniu zdolności rozróżniania głosek mało kontrastowych, różniących się jedną cechą dystynktywną. Największe trudności sprawia rozróżnianie głosek stanowiących opozycje: dźwięczna - bezdźwięczna (np. p:b, f:w, t:d), ustna nosowa (np.: o:ą, e:ę, b:m), pod względem miejsca artykulacji (np. s:sz:ś, z:ż:ź), czy pod względem stopnia zbliżenia narządów mowy (np.: s:c, z:dz).

Podobnie jak w przypadku paralalii wyraźne błędy w pisowni pojawiają się przy mogilalii (pomijaniu głosek). Całkowity brak dźwięku powoduje wymowę np. yba zamiast ryba, afa zamiast szafa.

Nieprawidłowa artykulacja polegająca na zniekształceniu pojedynczych dźwięków zazwyczaj nie jest przyczyną zmniejszenia zrozumiałości mówienia. Natomiast opuszczanie dźwięku lub zastępowanie go innym zawsze powoduje zmniejszenie zrozumiałości wymowy danej osoby.

Często uczniowie z wadami wymowy posiadają biernie opanowany system fonologiczny, jednak nie realizują go prawidłowo. Oznacza to, że ci uczniowie podczas pisania ze słuchu, mimo prawidłowego wzorca słuchowego i biernego opanowania systemu fonologicznego w przypadku paralalii popełniają błędy. Dzieje się tak dlatego, iż decydujące znaczenie ma własna wymowa ucznia, który zapisując usłyszany tekst cicho wypowiada poszczególne głoski, lub wykonuje właściwe im bezgłośnie ruchy artykulacyjne. Zatem osoby z paralalią mają mniejszy zasób głosek niż liter (np. literą l zapisują głoski r, l).

Taką samą zależność możemy zobaczyć przy tzw. mowie bezdźwięcznej. Dzieci nie wymawiają spółgłosek dźwięcznych zwartych, zwarto-szczelinowych i szczelinowych i zastępują je odpowiednikami bezdźwięcznymi. Powstają wtedy następujące błędy w pisowni: kupek zamiast kubek, kotowy zamiast gotowy, totek zamiast kotek, satanie zamiast zadanie itp. W przypadku mowy bezdźwięcznej pojawia się jeszcze trudność w przyswajaniu reguł ortograficznych, które opierają się na prawidłowej wymowie. W wyrazie ławka mimo wymowy f piszemy w, a w wyrazie zagadka mówimy t, choć zapisujemy d, ponieważ w pokrewnych wyrazach występują głoski dźwięczne: ława, zagadek. W przypadku ucznia z mową bezdźwięczną wyrazy te wymawiane są zawsze tak samo, więc nie ma możliwości skorzystania z tej zasady (wymawia łafa - łafka, staf - stafy, sakatka - sakatek).

Podsumowując, pierwszym krokiem do przezwyciężenia trudności w czytaniu i pisaniu jest nauka poprawnej artykulacji. Im szybciej dziecko przezwycięży wymowę substytucyjną, tym szybciej pozna litery i tym samym pozbędzie się błędów w pisaniu i czytaniu.